

Diskusní materiály
k budoucnosti české
i evropské společnosti

KDO ZNEUŽÍVÁ SOCIÁLNÍ DÁVKY? ANALÝZA ČERPÁNÍ Z ROKU 2019

ONDŘEJ LÁNSKÝ

M^da

Ondřej Lánský

Kdo zneužívá sociální dávky?

Analýza čerpání z roku 2019

Autor: Ondřej Lánský
Název: Kdo zneužívá sociální dávky? Analýza čerpání z roku 2019
Vydavatel: Masarykova demokratická akademie, z. s.
Sazba, grafický design: Tomáš Tichák
Korektura: Zita Chalupová
Tisk: Cíl, a. s.
Obálka: Tereza Melenová

© Masarykova demokratická akademie, z. s. (2020)

ISBN 978-80-87348-71-0 (tištěná verze)

ISBN 978-80-87348-72-7 (elektronická verze)

Obsah

Zaujalo nás	4
Úvod	6
1. Základní pojmy a zjištění	7
2. Nepojistné sociální dávky	11
2.1 Příspěvek na péči.....	13
2.2 Rodičovský příspěvek.....	14
2.3 Příspěvek na bydlení.....	15
2.4 Příspěvek na živobytí.....	16
2.5 Přídavek na dítě	18
2.6 Doplatek na bydlení.....	19
2.7 Příspěvek na mobilitu	20
2.8 Příspěvek na zvláštní pomůcku.....	21
2.9 Porodné	21
2.10 Mimořádná okamžitá pomoc.....	22
2.11 Pohřebné.....	23
3. Podpora v nezaměstnanosti.....	24
Závěry (místo Executive Summary).....	27
Zdroje	29

Zaujalo nás

Proměny výdajů na tzv. sociální dávky

Klíčové faktory pro výdaje státu na tzv. sociální dávky jsou dva – v jaké fázi ekonomického cyklu se ČR nachází a jaké vlády (pravicové či středově-levicové) jsou v daný čas u moci. Nejvýraznější skok výdajů tak můžeme pozorovat mezi lety 2010 a 2011, který je způsoben zejména působením ekonomického cyklu v důsledku krize z roku 2008 a částečně také orientací politiky ODS a TOP 09 na tzv. politiku škrťů.

Pokles relativních výdajů na sociální dávky

Přestože se výdaje na tzv. sociální dávky od roku 2012 konstantně zvyšují, měřeno poměrem výdajů na HDP je setrvalým trendem spíše pokles relativních výdajů státu na sociální dávky. Můžeme tak hovořit o poklesu skutečné sociální solidarity v české společnosti: vydává na pomoc sociálně slabším relativně nejméně za posledních 10 let.

Kontraproduktivní poukázky

V kontextu boje proti tzv. zneužívání sociálních dávek bylo umožněno vyplácet dávky na živobytí v tzv. poukázkách. Lidem v chudobě ale přinesly celou řadu problémů: není možné je využívat na nákup věcí do domácnosti, platbu obědů ve škole nebo v mateřských školách apod. S poukázkami je také nevýhodně obchodováno.

Aby bylo zneužito na přídavicích na dítě 500 milionů Kč, muselo by před státem vysoké příjmy utajovat např. více než 23 tisíc rodin s dětmi ve věku 5, 10 a 17 let. Jedna rodina by tak získala 21 720 Kč za rok.

Využívání nelegální práce ze strany zaměstnavatelů

Realistický odhad počtu lidí, kteří jsou příjemci podpory v nezaměstnanosti a zároveň nelegálně pracují, je 45 až 50 tisíc. Ačkoliv tak jde s výší 2,5 miliardy Kč o nejvyšší možnou zneužívanou částku, nepředstavuje ani 0,5 % sociálních příjmů obyvatelstva.

U nelegálně zaměstnaných jde možná o nezbytnost plynoucí malou možností osobního oddlužení. Problematické je nelegální zaměstnávání i ze strany zaměstnavatelů: sociálními příjmy „dotovanou“ pozici může zaměstnavatel nabízet pod tržní cenou, což z trhu práce vytěsňuje uchazeče o práci bez sociálních dávek. Stát by měl trestat zaměstnavatele, kteří práci tzv. na černo využívají.

Úvod

V roce 2011, resp. 2012 jsem jako mluvčí iniciativy ProAlt vydal dva velmi podobné texty, které se zabývaly důležitými aspekty jednoho z nejdiskutovanějších témat tehdejšího politického dění – údajného zneužívání sociálních dávek. V textech mi šlo o to pochopit vazbu mezi tím, co vlastně tzv. zneužívání sociálních dávek může na úrovni analýzy reálně znamenat, a tím, co by šlo označit jako politické „využívání“ zmíněného tématu v tehdejší politické realitě.

Texty kromě statistické analýzy dostupných dat zejména z Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV) a Českého statistického úřadu (ČSÚ) nabídl i jistou interpretaci tehdejšího stavu, a sice že téma zneužívání sociálních dávek je ve skutečnosti diskursivní strategií, jak získávat politickou pozornost a volební podporu části populace. V textu jsem došel k závěru, že téma zneužívání dávek je politicky zneužíváno. Na následujících řádkách rozeberu, co se v daném tématu za poslední roky změnilo, a položím otázku, jaký je na tomto poli stav v roce 2019.

Naše analýza se bude stejně jako v letech 2011–2012 orientovat na kvantitativní rozbor zkoumaného fenoménu. Budeme v ní pracovat s daty z několika zdrojů, zejména přímo z MPSV. K nejdůležitějším z nich patří dokument zvaný *Východiska pro diskusi k revizi systému nepojistných sociálních dávek* z února 2019. V uvedeném materiálu, který vydalo MPSV,¹ je většina údajů aktualizována k roku 2018. Druhým klíčovým zdrojem je text *Analýza vývoje příjmů a výdajů domácností ČR v roce 2017 a predikce na další období*,² kterou vypracovali rovněž zaměstnanci MPSV.

---

1 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Východiska pro diskusi k revizi systému nepojistných sociálních dávek*. Dostupné z WWW [24. dubna 2019]: https://www.mpsv.cz/files/clanky/35122/TZ_Vychodiska_revize_soc-davek_MPSV.pdf.

2 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Analýza vývoje příjmů a výdajů domácností ČR v roce 2017 a predikce na další období*. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://www.mpsv.cz/cs/33408>.

1. Základní pojmy a zjištění

Při analýze politického či veřejného diskursu v oblasti tzv. *zneužívání sociálních dávek* je v první řadě otázkou, co se těmito *dávkami* přesně myslí. V daném kontextu rozlišujeme dvě širší oblasti: 1) nepojistné sociální dávky a 2) podporu v nezaměstnanosti, která je pojistnou dávkou.

Nepojistnými sociálními dávkami myslíme tři další druhy, konkrétně: *dávky státní sociální podpory, dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky určené pro osoby se zdravotním postižením*.

Dávky státní sociální podpory jsou upraveny zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. Spadají sem: *přídavek na dítě, rodičovský příspěvek, příspěvek na bydlení, porodné a pohřebné*.

Systém pomoci v hmotné nouzi je upraven zákonem č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, a dalšími právními předpisy, zejména pak zákonem č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů, a vyhláškou č. 389/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi. Oblast pomoci v hmotné nouzi zahrnuje tyto dávky: *příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádnou okamžitou pomoc*³.

Poslední kategorií jsou dávky pro osoby se zdravotním postižením. Oblast upravují zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, a vyhláška č. 388/2011 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. Do této kategorie patří konkrétně *příspěvek na péči, příspěvek na zvláštní pomůcku a příspěvek na mobilitu*.

Stejně jako v roce 2011 resp. v roce 2012 nebudeme v tomto odborném materiálu pracovat s dávkami péčovské péče, u nichž je podezření ze zneužívání z povahy věci v zásadě vyloučeno. Nebudeme se zabývat ani pojistnými dávkami, kam patří důchodové a nemocenské pojištění. Důchody považujeme z hlediska problematiky tzv. zneužívání v podstatě za neprůstředné. Nemocenská je zase z velké části přesunuta na bedra zaměstnavatelů a kontrola jejího případného zneužívání je poměrně dobře zajištěna. Pokud v této oblasti dochází ke zneužívání (fingování nemoci a potřeby), domníváme se, že hlavní odpovědnost leží na lékařích, kteří se na takovém podvádění musejí logicky nutně podílet.

Celkové sociální příjmy obyvatelstva,⁴ jejichž výše zatím není k dispozici pro rok 2018, činily v roce 2016 celkem 502 miliard Kč (což odpovídá asi 10,7 % HDP), v roce 2017 se zvýšily na té-

3 Dávky pro zdravotně postižené upravuje zákon 329/2011. Jedná se o příspěvek na mobilitu a příspěvek na zvláštní pomůcku a průkaz ztp. Dále zákon 108/2006 o sociálních službách, upravuje příspěvek na péči a vyhláška 388/2011 o poskytování dávek OZP z roku 2011.

4 Komplexní přehled problematiky sociálního zabezpečení nabízí publikace Českého statistického úřadu: ČSÚ. *Vybrané údaje o sociálním zabezpečení za rok 2017*. Praha: ČSÚ, 2018. Dostupné z WWW [24. dubna 2019]: https://www.czso.cz/documents/10180/61508170/19002918_cela.pdf/7a796956-8be0-4e94-b0ac-0d661f6ad75b?version=1.6.

měř 518 miliard Kč (to odpovídá 10,3 % HDP).⁵ Jedná se o meziroční nominální zvýšení výdajů v rozsahu necelých 16 miliard Kč. Tyto údaje však odpovídají celkovým výdajům na sociální příjmy obyvatelstva, do nichž jsou započteny i dávky důchodového a nemocenského pojištění, na které si lidé přispívají. Pokud data očistíme o tyto částky, vychází, že výdaje na zbylé dávky v roce 2016 činily 89,6 miliard Kč, což odpovídá 1,9 % HDP. V následujícím roce 2017 představovaly tyto výdaje 88,1 miliard Kč, což tvořilo pouze 1,7 % HDP.

Druh příjmu	Výdaje v mil. Kč	
	Rok 2016	Rok 2017
Dávky důchodového pojištění	386 373,3	401 437,1
Dávky státní sociální podpory a dávky péčovské péče	37 804,2	37 265,7
Dávky nemocenského pojištění	26 258,0	28 280,4
Příspěvek na péči	23 046,2	25 119,6
Příspěvek na bydlení	9 261,5	8 622,1
Podpory v nezaměstnanosti	8 221,4	7 821,2
Dávky pro osoby se zdravotním postižením	1 993,5	1 955,6
Dávky pomoci v hmotné nouzi	9 255,0	7 363,6
Sociální příjmy celkem	502213,1	517865,3

Tabulka č. 1: Sociální příjmy obyvatelstva 2016, 2017 (zjedn.)⁶

Objemy vyplacených dávek, kterých se může týkat otázka tzv. zneužívání, obecně poklesly. Vše přehledně ilustruje tabulka č. 1, v níž jsou dotčené oblasti zvýrazněny **tučně** (resp. *kurzívou* u dávek péčovské péče, která není v analýze zohledněna z důvodu bezpředmětnosti). Pojato dohromady, výdaje v těchto oblastech v zásadě stagnují; nárůst se týká nemocenského pojištění a důchodů. Další srovnání nabízí detailnější analýza níže.

V roce 2011 jsme uplatnili následující definici *zneužívání sociálních dávek*: „Sociální dávky jsou v podstatě výplatou (a tedy i příjmem), který získává příjemce dávky ve chvíli, kdy nastane zákonem definovaná *pojistná událost*. V této souvislosti se jedná o události spjaté s krizovou či nevyhovující sociálně-ekonomickou situací příjemce (žadatele) a zpravidla také jeho domácnosti.“⁷ S touto základní definicí zneužívání sociálních dávek budeme pracovat i v nynější analýze. Vycházejí z ní totiž také tři možné situace, kdy ke zneužívání (buť v různé míře) může teoreticky docházet. Situace pak označme jako *typy zneužití*.⁸

5 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Analýza vývoje příjmů a výdajů domácností ČR v roce 2017 a predikce na další období*. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://www.mpsv.cz/cs/33408>; Kurzy.cz. *HDP 2019, vývoj HDP v ČR – 5 let*. Dostupné z WWW [26. července 2019]: <https://www.kurzy.cz/makroekonomika/hdp/>.

6 Tamtéž.

7 Lánský, Ondřej. Kdo zneužívá sociální dávky? In: *Kdo zneužívá sociální dávky? Privatizace státu: dopady škrtů v sociální oblasti. Pražská škola alternativ – Sborník 04*. Praha: Ekumenická akademie, 2012, s. 5. Daný text byl také v lehce pozměněné verzi publikován již v roce 2011 v Deníku Referendum. Viz zde: Lánský, Ondřej. Kdo zneužívá sociální dávky. *Deník Referendum*. Dostupné z WWW [24. dubna 2019]: <http://denikreferendum.cz/clanek/11822-kdo-zneuziva-socialni-davky>.

8 V roce 2012 jsme pracovali s dvěma situacemi. V současné analýze nejde o rozšíření palety „situací“, ale spíše o precizaci jejího vymezení.

1. *skutečný podvod*: pojistná událost nenastala, a dávku tudíž někdo získal neoprávněně;
2. *příliš vysoká dávka*: pojistná událost nastala, ale byla vyplacena vyšší částka, než na jakou měl daný příjemce ze zákona nárok;
3. *nesprávné použití dávky*: pojistná událost nastala, ale příjemce dávky ji použil v rozporu se záměry poskytovatele.

Vytyčené vymezení si zaslouží další rozbor. Zákon totiž ne zcela přesně či taxativně vymezuje, jak přesně mají příjemci sociálních dávek své případné peněžní plnění skutečně využívat. Jejich použití se předpokládá vzhledem ke konkrétním potřebám dotčených osob.

Ukazuje se, že druhým aspektem tzv. zneužívání sociálních dávek je také samotný objem peněz, který v dané kategorii dávek vydal stát (viz níže) a který tak relativně vypovídá nejen o možnosti potenciálního zneužití, ale i o jeho významnosti ve společnosti. Myslíme tím skutečnost, že lidé (voliči) vytvářejí ve spojitosti se sociálními dávkami imaginární obrazy, do nichž vkládají představy týkající se mj. právě objemu financí. Je přitom pozoruhodné, že jejich představy zpravidla neodpovídají realitě.

Záměrně se vyhýbáme sporné a problematicky analyzovatelné rovině problému, kterou by šlo označit za kvalitativní rozměr analýzy případného zneužívání sociálních dávek. Musíme v této souvislosti zmínit dva problémy, kterým se ale nebudeme podrobněji věnovat.

Jednak je určitým problémem skutečnost, že naše analýza má jen omezené možnosti proniknout do veřejného prostoru a zapůsobit ve chvíli, kdy majoritní obyvatelstvo přichází často do kontaktu s výraznými, negativními případy zneužívání dávek, které sice nejsou systémové (či systém narušující), ale stávají se základem šířených a „obohacených“ hoaxů, tedy řetězených nepravdivých či zavádějících informací.

V širším smyslu se zde jedná o problém institucionálního a běžného rasismu v kombinaci právě s předsudky a záměrně či nezáměrně šířenými dezinformacemi ohledně speciálních dávek pro „vybrané“ skupiny obyvatelstva. Druhým problémem je, že v otázce percepce problematiky zneužívání sociálních dávek může hrát roli rozdíl ve spotřebním chování, resp. v kultuře středních a nižších vrstev. Zatímco se středními vrstvami si často spojujeme ekonomicky racionální chování v oblasti finančních rozvah a spotřebitelství, u nižších vrstev a skupin neprivilegovaných a sociálně vyloučených může docházet k projevům postaveným na jiných sociálních vzorcích, které mohou působit na příslušníky středních vrstev nepatřičně.

Dotýkáme se zde problematiky, kterou v 70. letech analyzoval americký antropolog Oscar Lewis v kontextu tzv. kultury chudoby,⁹ ve které mimo jiné ukázal, že některé stereotypy, které se běžně v USA spojovaly s Afroameričany jako etnickou skupinou, se vlastně primárně netýkají etnicity, ale

---

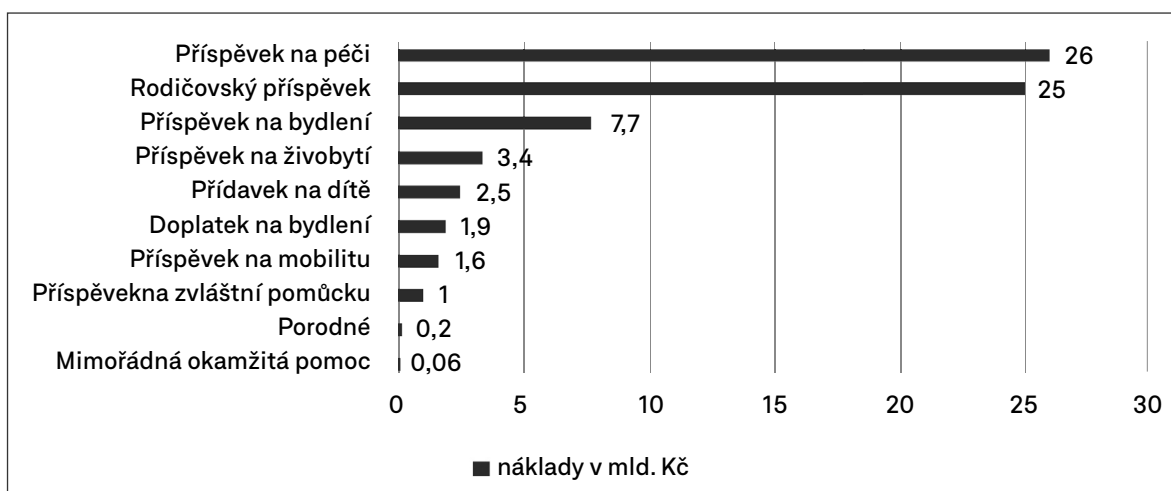
⁹ Lewis, Oscar. *The Children of Sanchez: Autobiography of a Mexican Family*. New York: Random House, 1961.

spíše právě pozice na socio-ekonomickém žebříčku. V budoucnu by bylo přínosné soustředit se právě na obdobnou analýzu příjemců sociálních dávek či obecně chudých a poukázat tak na další rozměry problematiky. I v českém kontextu se totiž projevuje v obecném povědomí a také v politické tendence etnizovat chudobu a sociální vyloučení a určité vzorce chování, označované jako „nepřizpůsobivost“, „finanční negramotnost“ atd., připisovat zejména romské etnicitě.

V aktuální analýze se však nebudeme věnovat argumentaci zpochybňující oprávněnost sociálních dávek jako takových; tuto rovinu výkladu považujeme v kontextu politického a sociálního vývoje českého státu po roce 1989 za chybnou v tom smyslu, že zpochybňuje jádro solidární orientace společnosti jako takové.

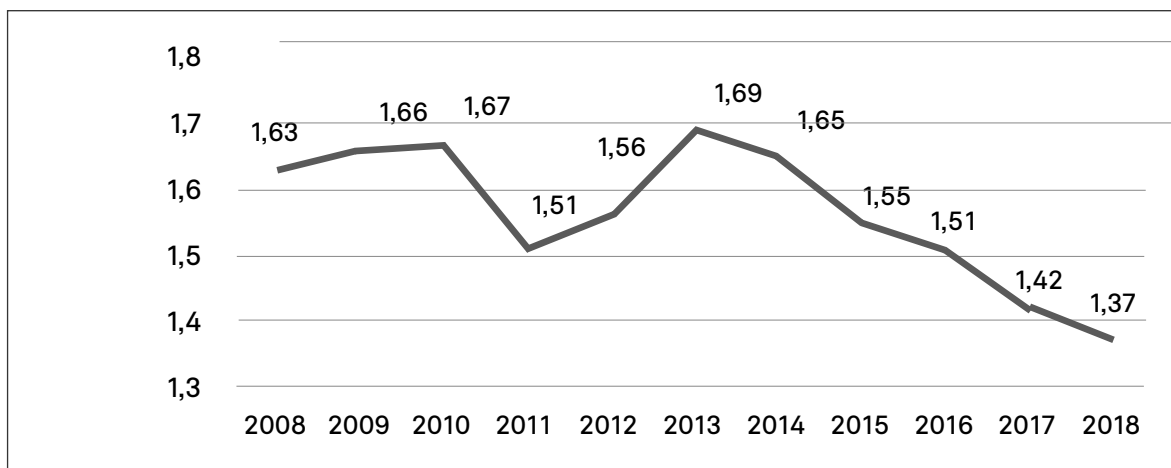
2. Nepojistné sociální dávky

Ve vlastní analýze nepojistných dávek se budeme zabývat jednotlivými sociálními dávkami v pořadí určeném objemem financí, který na ně vydal stát, čímž jasně poukážeme na objem zatížení státního rozpočtu. Zároveň se vždy u jednotlivých sociálních dávek pozastavíme nad otázkou možného zneužívání na oněch třech stupních vymezených výše. Jednotlivé objemy financí za rok 2018¹⁰ shrnuje graf č. 1.

Graf č. 1 Finanční náročnost dávek za rok 2018¹¹

Vývoj relativních výdajů na nepojistné sociální dávky zobrazuje graf č. 2.

Graf č. 2 Podíl výdajů na nepojistné dávky na HDP (%)¹²

Obdobně důležité údaje ukazuje tabulka č. 2, ve které jsou navíc uvedeny výdaje na sociální dávky v milionech Kč, tedy v absolutních číslech.

¹⁰ U dat za rok 2018 se jedná o odhady MSPV.

¹¹ MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. Východiska pro diskusi k revizi systému nepojistných sociálních dávek. 2019, s. 1. Dostupné z WWW [24. dubna 2019]: https://www.mpsv.cz/files/clanky/35122/TZ_Vychodiska_revize_socdav-vek_MPSV.pdf.

¹² Tamtéž.

	Rok										
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015	2015	2018 *
Výdaje v mil. Kč	65 419	65 329	66 067	60 956	63 151	69 247	71 115	71 245	72 101	71 706	72 707
Podíl na HDP (v %)	1,63	1,66	1,67	1,51	1,56	1,69	1,65	1,55	1,51	1,42	1,37

*) Předběžné údaje o výdajích na systémy NSD a predikce HDP publikovaná MF v lednu 2019.

Tabulka č. 2 Výdaje na nepojistné dávky v porovnání s HDP¹³

Celkové výdaje českého státu na sociální dávky se mění v čase a rozhodování o jejich výši ovlivňují dva faktory. Předně je klíčové to, v jaké fázi ekonomického cyklu se ČR nachází. Za druhé se podle našeho názoru na výši výdajů na sociální dávky odráží, jaké vlády – pravicové či středově-levicové – jsou v daný čas u moci. Od ledna 2007 do května 2008 vládla Topolánková vláda (ODS), na kterou navázala Fischerova úřednická vláda (její mandát skončil v červenci roku 2010). Po něm přichází opět kabinet ODS, tentokrát s premiérem Petrem Nečasem, jehož vláda končí podáním demise v červnu 2013. Následuje levicověji orientovaná vláda Bohuslava Sobotky (ČSSD) a dále vlády Andreje Babiše (ANO 2011). Nejvýraznější skok výdajů tak můžeme pozorovat mezi lety 2010 a 2011, který je způsoben zejména působením ekonomického cyklu v důsledku krize z roku 2008 a částečně také orientací ODS a TOP 09 na tzv. politiku škrťů.

Přestože se tedy tyto výdaje na sociální dávky od roku 2012 konstantně zvyšují, měřeno poměrem výdajů vůči HDP je setrvalým trendem spíše pokles relativních výdajů státu na sociální dávky.

V dalších částech textu se zaměříme na jednotlivé sociální dávky podrobněji s tím, že budeme postupovat v pořadí podle výše vyplacených prostředků státem.

Samostatným problémem, který by si zasloužil podrobnou analýzu – a to právě v souvislosti s dávkami –, je otázka exekucí, které jsou alarmujícím projevem narůstajících nerovností v ČR. V roce 2017 bylo v České republice 863 tisíc osob v exekuci (což odpovídalo meziročnímu nárůstu o téměř 3,5 %), přičemž 493 tisíc z nich čelilo třem a více exekucím. Podíl osob v exekuci v ČR tak činil bezmála 10 % populace. Celkový počet exekucí činil 4,67 milionu.¹⁴ Jedná se o osoby, které čelí nejbrutálnější formě státem posvěcené pauperizace, a to mnohdy za bagatelní dlužné částky. Otázkou pro další analýzy by bylo, jakým způsobem jim systém sociální ochrany reálně pomáhá.

¹³ Tamtéž, s. 2.

¹⁴ Otevřená společnost, o. p. s. *Mapa exekucí*. Dostupné z WWW [30. června 2019]: <http://mapaexekuci.cz/>.

2.1 Příspěvek na péči

V roce 2018 bylo vydáno na příspěvek na péči 26 miliard Kč.¹⁵ V roce 2016 a 2017 výdaje na tuto dávku činily 23 resp. 25,1 miliardy Kč.¹⁶ Za poslední tři roky tedy pozorujeme určitý nárůst objemu vyplacených financí.

Jedná se o pomoc poskytovanou osobám se zdravotním postižením. Je určena „... osobám, které z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu potřebují pomoc jiné fyzické osoby při zvládnání základních životních potřeb v rozsahu stanoveném stupněm závislosti podle zákona o sociálních službách. Z poskytnutého příspěvku pak tyto osoby hradí pomoc, kterou jim může na základě jejich rozhodnutí poskytovat osoba blízká, asistent sociální péče, registrovaný poskytovatel sociálních služeb, dětský domov nebo speciální lůžkové zdravotnické zařízení hospicového typu.“¹⁷ Nárok má tedy osoba (starší jednoho roku), která dlouhodobě potřebuje pomoc druhé fyzické osoby se zvládnáním základních životních potřeb, které je určováno podle stupňů potřebnosti. Ty jsou čtyři: lehká závislost, středně těžká závislost, těžká závislost a úplná závislost. Při posuzování stavu závislosti se vyhodnocuje zejména schopnost osob zvládat základní životní potřeby, jako jsou: mobilita, orientace, komunikace, stravování, oblékání nebo tělesná hygiena.

Ohledně přiznání/nepřiznání příspěvku se rozhoduje v řízení, které se zahajuje na základě žádosti podané k příslušnému krajskému pracovišti úřadu práce. Účastníci řízení jsou povinni se podrobit sociálnímu šetření pro účely přiznání příspěvku na péči. Krajská pobočka úřadu práce nejprve provádí „... sociální šetření, při kterém se zjišťuje schopnost samostatného života osoby v jejím přirozeném sociálním prostředí.“¹⁸ Dalším krokem je posuzování stupně závislosti dotčené osoby, u něhož krajská pobočka úřadu práce spolupracuje s okresní správou sociálního zabezpečení. Ta vychází „... ze zdravotního stavu osoby doloženého nálezem vydaným poskytovatelem zdravotních služeb, z výsledku sociálního šetření a zjištění potřeb osoby, popřípadě z výsledků funkčních vyšetření a z výsledku vlastního vyšetření posuzujícího lékaře.“¹⁹

Výše příspěvku je odstupňovaná podle zmíněných stupňů závislosti a podle věku (do 18 let věku a od 18 let věku). Z hlediska věku se dávka liší v nižších stupních závislosti: u dětí je nižší. Dávka se měsíčně opakuje. V několika specifických případech (u nezaopatřených dětí a u chud-

---

15 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Východiska pro diskusi k revizi systému nepojistných sociálních dávek*. 2019, s. 1. Dostupné z WWW [24. dubna 2019]: https://www.mpsv.cz/files/clanky/35122/TZ_Vychodiska_revize_socdav_k_MPSV.pdf, s. 6.

16 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Analýza vývoje příjmů a výdajů domácností ČR v roce 2017 a predikce na další období*. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://www.mpsv.cz/cs/33408>.

17 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Příspěvek na péči*. 2019. Dostupné z WWW [27. dubna 2019]: <https://portal.mpsv.cz/soc/ssl/prispevek>.

18 Tamtéž.

19 Tamtéž.

ších osob) je zvýšena o 2000 Kč.²⁰ V roce 2018 byla dávka poskytována bezmála 339 tisícům oprávněných příjemců, z nichž bylo 68 % ve věku nad 65 let (osob starších 80 let bylo 42 %).

Otázka případného zneužívání: V tomto případě není masové zneužívání příliš pravděpodobné. Vzhledem k procesu dokazování stavu závislosti, který je přezkoumáván třemi institucemi (příslušnými pracovišti úřadu práce, české správy sociálního zabezpečení a zdravotnickým zařízením/posudkovým lékařem), by byl případný podvod koordinačně velmi náročný. Statistické údaje o příjemcích navíc naznačují, že se jedná o příspěvek poskytovaný zejména osobám v seniorském věku, které potřebují péči okolí ve zvýšené míře. Informace ze strany organizací poskytujících sociální služby či zastupujících zdravotně postižené nadto ukazují, že jde o časově dosti náročný a přísný proces.

2.2 Rodičovský příspěvek

Jedná se z finančního hlediska o druhou nejnáročnější sociální dávku z hlediska státu a zároveň o základní finanční nástroj prorodinné politiky. V roce 2018 bylo v tomto rámci vydáno 25 miliard Kč.²¹ V roce 2016 výdaje činily 22,6 miliard Kč, zatímco o rok později (2017) to bylo 22,9 miliard Kč.²²

Nárok na rodičovský příspěvek „... má rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině, a to až do vyčerpání celkové částky 220 000 Kč, nejdéle do čtyř let věku tohoto dítěte.“²³ Specifická pravidla se uplatňují v případě, že se narodí více dětí (vícerčata) – dávka se zvyšuje z 220 tisíc na 330 tisíc Kč. V případě, že se narodí další dítě, právo na dávku předchozího dítěte zaniká. Rodič (beneficient) má ohlašovací povinnost a při jejím zanedbání a vzniklém přeplatku na dávkce je povinen přeplatek vrátet.

Na druhou stranu platí, že příjmy rodičů nejsou sledovány, tzn., že se jedná o dávku podmíněnou pouze faktem zajištění péče o dítě. Dítě do dvou let věku také nesmí (pokud pečující rodič chce pobírat dávku) navštěvovat jesle, mateřskou školu nebo jiné zařízení tohoto typu v rozsahu větším než 46 hodin v kalendářním měsíci.²⁴

Rodičovský příspěvek je tedy reálným vyjádřením solidarity s těmi, kdo vychovávají občany státu a budoucí pracovní sílu a nemohou se v daný moment věnovat jiné výdělečné práci. Jde o finanční vyjádření uznání práce, která spočívá v péči.

20 Detailněji viz tamtéž.

21 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Východiska pro diskusi k revizi systému nepojistných sociálních dávek*. 2019, s. 1. Dostupné z WWW [24. dubna 2019]: https://www.mpsv.cz/files/clanky/35122/TZ_Vychodiska_revize_socdavek_MPSV.pdf.

22 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Analýza vývoje příjmů a výdajů domácností ČR v roce 2017 a predikce na další období*. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://www.mpsv.cz/cs/33408>.

23 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Rodičovský příspěvek*. 2018. Dostupné z WWW [29. dubna 2019]: https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/rodivovsky_prisp.

24 Zdravotně postižené dítě smí navštěvovat pečující zařízení v rozsahu do 6 hodin denně. Obdobně jsou podmínky benevolentnější v případě zvýšení závislosti rodiče/ů. Více viz tamtéž.

Otázka případného zneužívání: V tomto případě je možné konstatovat, že zneužívání není vůbec možné.

2.3 Příspěvek na bydlení

S poměrně značným odstupem za *příspěvkem na péči a rodičovským příspěvkem* se na symbolickém třetím místě co do náročnosti nepojistných dávek státu v poměru k HDP umísťuje *příspěvek na bydlení*. Ačkoliv je dávka na třetí pozici, odpovídá zhruba jedné třetině ročních výdajů na rodičovský příspěvek či příspěvek na péči. V roce 2018 bylo vydáno 7,7 miliardy Kč.²⁵ V roce 2016 činily výdaje na tuto dávku 9,3 miliardy Kč, zatímco v roce 2017 pouze 8,6 miliardy Kč.²⁶ Mezi lety 2016 a 2018 zaznamenáváme u této dávky pokles o 17 %.

Účelem této dávky je přispět rodinám s nízkými příjmy na zajištění bydlení. Nárok na ni má „... vlastník nebo nájemce bytu, který je v bytě přihlášen k trvalému pobytu, jestliže (1) jeho náklady na bydlení přesahují částku součinu rozhodného příjmu v rodině a koeficientu 0,30 (na území hlavního města Prahy koeficientu 0,35), a zároveň (2) součin rozhodného příjmu v rodině a koeficientu 0,30 (na území hlavního města Prahy koeficientu 0,35) není vyšší než částka normativních nákladů na bydlení.“²⁷

Přiznání dávky podléhá testování příjmů rodiny a nákladů na bydlení. Pro výši příspěvku je důležitý počet osob v domácnosti; zjišťuje se ale počet osob přihlášených do daného objektu, nikoliv to, zda spolu osoby skutečně žijí. Do nákladů na bydlení se počítá nájemné a náklady za plnění poskytované v souvislosti s užíváním bytu²⁸ a dále: „... náklady za plyn, elektřinu a náklady za plnění poskytované s užíváním bytu, kam patří dodávka tepla (dálkové vytápění) a centralizované poskytování teplé vody, dodávka vody z vodovodů a vodáren a odvádění odpadních vod, provoz výtahu, osvětlení společných prostor v domě, úklid společných prostor v domě, odvoz odpadních vod a čištění jímek, vybavení bytu společnou televizní a rozhlasovou anténou, odvoz komunálního odpadu a náklady za pevná paliva.“²⁹ Výše příspěvku v konkrétních případech je proměnlivá, neboť „... činí za kalendářní měsíc rozdíl mezi normativními náklady na bydlení a rozhodným příjmem rodiny vynásobeným koeficientem 0,30, na území hlavního města Prahy koeficientem 0,35.“³⁰

25 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Východiska pro diskusi k revizi systému nepojistných sociálních dávek*. 2019, s. 5. Dostupné z WWW [24. dubna 2019]: https://www.mpsv.cz/files/clanky/35122/TZ_Vychodiska_revize_soc_davek_MPSV.pdf.

26 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Analýza vývoje příjmů a výdajů domácností ČR v roce 2017 a predikce na další období*. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://www.mpsv.cz/cs/33408>.

27 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Příspěvek na bydlení*. 2019. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prisp_na_bydleni.

28 U družstevních a bytů vlastníků srovnatelné náklady.

29 Tamtéž.

30 Tamtéž.

V roce 2018 byla průměrná částka poskytovaná jako příspěvek na bydlení 3478 Kč měsíčně.³¹

Otázka případného zneužívání: Přiznání této dávky podléhá zjišťování příjmů domácnosti, přičemž se navíc kvartálně opakuje, novelou z roku 2018 se navíc dokazování zaplacených nákladů výrazně zpřísnilo. Možnými zdroji zneužívání, které ale není statisticky doložené žádnou kvantitativní ani kvalitativní analýzou, uváděnou úřady práce, mohou být: a) nepřiznání všech ekonomicky aktivních osob žijících v bytě či b) nájemní smlouvy s komerčním nájmem uzavírané rodiči s dětmi. MPSV ani Úřad práce ČR však nedisponují žádnými tvrdými daty, z nichž by mohly zpracovat kvalifikované odhady a míru četnosti takových případů v populaci lidí pobírajících příspěvek na bydlení.

I kdybychom předpokládali masové zkreslování údajů o příjmech, je možné případnou škodu odhadnout maximálně v řádech stamilionů Kč za rok. Při zrušení této dávky by stát musel zajistit možnost bydlení nízkopříjmovým skupinám obyvatel, pro které je standardní bydlení hůře finančně dostupné. Často zmiňované zneužívání této dávky v případě plateb za energie (elektřina, plyn, voda), které má mít podobu nevyúčtování přeplateků za energie, jež si ponechávají majitelé či nájemci bytů, je zcela nerealizovatelné. Novela z roku 2018 zpřísnila vyúčtování energií a částky vyplacené za energie se velmi přísně vyúčtovávají a promítají do vyplacených dávek. Pokud není doložen přeplatek či nedoplatek na energiích, není možné dávku vyplatit. Koncepte příspěvku na bydlení pomáhá České republice významně čelit problematice *energetické chudoby* a rovněž zvyšuje dostupnost bydlení pro nízkopříjmové i středněpříjmové skupiny obyvatelstva především ve větších městech.

2.4 Příspěvek na živobytí

Stát vydal v roce 2018 v rámci příspěvku na živobytí bezmála 3,4 miliardy Kč.³² V roce 2016 činily výdaje na tuto dávku 6,2 miliardy Kč, zatímco v roce 2017 to bylo 4,8 miliardy Kč.³³ Opět tedy sledujeme pokles; v tomto případě mezi lety 2016 a 2018 téměř o polovinu (o 45 %).

Jde o první dávku v uvedeném pořadí, která spadá do systému *pomoci v hmotné nouzi*. Obecně se jedná o pomoc osobám s nedostatečnými příjmy, mající za cíl je motivovat k práci. Zároveň jde o jednu z forem boje proti sociálnímu vyloučení. Klíčovým pojmem je zde *hmotná nouze*, která je definována tak, že osobou v hmotné nouzi je rodina nebo osoba, která „... nemá dostatečné příjmy a její celkové sociální a majetkové poměry neumožňují uspokojení základních životních potřeb na úrovni ještě přijatelné pro společnost. Současně si tyto příjmy nemůže z objektivních důvodů

31 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Východiska pro diskusi k revizi systému nepojistných sociálních dávek*. 2019, s. 2. Dostupné z WWW [24. dubna 2019]: https://www.mpsv.cz/files/clanky/35122/TZ_Vychodiska_revize_soc-davek.MPSV.pdf.

32 Tamtéž, s. 5.

33 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Analýza vývoje příjmů a výdajů domácností ČR v roce 2017 a predikce na další období*. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://www.mpsv.cz/cs/33408>.

zvýšit (uplatněním nároků a pohledávek, prodejem nebo využitím majetku) a vyřešit tak svou nelehkou situaci vlastním přičiněním.“³⁴

Kromě tohoto vymezení jsou důležité ještě další atributy. Osobou v hmotné nouzi není například ten, kdo neprojevuje snahu zvýšit si příjem vlastním přičiněním; dále ten, kdo je v registru uchazečů o zaměstnání a odmítl bez vážných důvodů krátkodobé zaměstnání nebo rekvalifikaci, či ten, komu byla uložena sankce za to, že neplnil povinnosti zákonného zástupce dítěte spojené s řádnou školní docházkou apod.

Příspěvek na živobytí je vlastně hlavní složkou dávek pomoci v hmotné nouzi. Její výpočet podléhá více kritériím, nicméně klíčová je v tomto ohledu tzv. částka živobytí, která se odvíjí od částek životního a existenčního minima. Je stanovena pro každou osobu samostatně a hodnotí se skutečnost, zda se osoba může pokusit zvýšit příjem vlastní prací (anebo třeba prodejem majetku). Pokud osoba nevykonává po šest měsíců veřejnou službu anebo se neúčastní projektu úřadu práce, nepobírá podporu v nezaměstnanosti či při rekvalifikaci, pobírá částku 2200 Kč, což odpovídá existenčnímu minimu.³⁵ Za opačných okolností je dávka vyšší.³⁶

Nicméně u 62 % společně posuzovaných osob (příjemců) se nevyžaduje pracovní aktivita z důvodu věku nebo zdravotního stavu.³⁷ Jedná se tedy o výrazně potřebné osoby.

K přiznání dávky musí být podána žádost na předepsaném tiskopisu na místně příslušném úřadu práce; dávka nemůže být poskytnuta zpětně, ale vždy od prvního dne kalendářního měsíce, kdy byla žádost podána a zároveň přiznána dávka. Žádosti podléhají vyhodnocení úřadem práce.

Otázka případného zneužívání: Vzhledem k vysokému poměru recipientů (62 %), kterým není dávka vyplácena na úrovni životního minima, je možné konstatovat, že dávka patrně slouží jako další finanční zdroj pro chudé, kteří jsou na pracovním trhu znevýhodněni svým (starobním) věkem a/nebo (zhoršeným) zdravotním stavem. Vyplácena je totiž jednak poměrně malá částka a jednak dobře zmapovaným případům. Lze se tak domnívat, že míra zneužívání je v tomto případě opět spíše minimální. V kontextu diskursu *zneužívání sociálních dávek* přistoupila část poslanců PS PČR k přípravě poslaneckého návrhu novely zákona, který umožnil výplatu dávek hmotné nouze v tzv. poukázkách. Zákon o hmotné nouzi stanoví, že způsob výplaty „... příspěvku na živobytí může určit plátce dávky tak, že nejméně 35 % a nejvýše 65 % přiznané dávky bude poskytnuto využitím

34 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Pomoc v hmotné nouzi*. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://www.mpsv.cz/cs/5#d>.

35 Životní minimum aktuálně činí 3410 Kč na jednotlivce, 3140 Kč na první osobu v domácnosti atd. Více viz tamtéž.

36 Příspěvek na živobytí se stanovuje: „... jako rozdíl mezi živobytím osoby či rodiny a jejich příjmem, od kterého se odečtou přiměřené náklady na bydlení.“ Tamtéž.

37 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Východiska pro diskusi k revizi systému nepojistných sociálních dávek*. 2019, s. 4. Dostupné z WWW [24. dubna 2019]: https://www.mpsv.cz/files/clanky/35122/TZ_Vychodiska_revize_soc_davek_MPSV.pdf.

poukázky opravňující k nákupu zboží ve stanovené hodnotě. Příjemci dávky, který pobírá dávku déle než šest měsíců v posledních 12 měsících, bude dávka vyplácena tak, že nejméně 35 % a nejvýše 65 % dávky bude vypláceno poukázkami opravňujícími k nákupu zboží ve stanovené hodnotě.³⁸ Poukázky lze využívat pouze ve vybraných obchodech a nelze za ně nakupovat např. alkohol či tabák (to podle navrhovatelů přispívá k snížení pravděpodobnosti zneužívání dávek hmotné nouze). V praxi však tato výplata přinesla lidem v situaci extrémní chudoby a sociálního vyloučení celou řadu nových problémů: poukázky nelze využívat na nákup věcí do domácnosti, na platby obědů ve školních jídelnách či v mateřských školách atp. Často dochází také k obchodování s poukázkami, které se prodávají za nižší než nominální hodnotu.

2.5 Přídavek na dítě

Přídavek na dítě je patrně nejznámější sociální dávkou. V roce 2018 stát na přídavky na děti vydal 2,5 miliardy Kč.³⁹ V roce 2016 činila výše výdajů státu na tyto přídavky 2,8 miliardy Kč a v roce 2017 to bylo 2,5 miliardy Kč.⁴⁰ Výdaje jsou u této dávky v posledních letech víceméně stabilní.

Věk nezaopatřeného dítěte	Přídavek na dítě v Kč	
	základní výměra	zvýšená výměra
do 6 let	500	800
6–15 let	610	910
15–26 let	700	1000

Tabulka č. 3 Výše přídavku na dítě⁴¹

Jedná se o dlouhodobou dávku (vyplácenou měsíčně), která je poskytována rodinám s dětmi. Nárok mají rodiny s dětmi s příjmem pod 2,7násobek životního minima. Výše dávky je odstupňována podle dvou kritérií: věku nezaopatřeného dítěte a charakteristik příjmu posuzovaných osob (rozlišuje se zde základní a zvýšená výměra podle toho, zda některá z posuzovaných osob má příjem z výdělečné činnosti nebo z určitých dávek).⁴²

38 Zákon o pomoci v hmotné nouzi (úplné znění). Předpis č. 111/2006 Sb.; Znění od 1. 1. 2019. § 43, odst. 5. Dostupné z WWW [12. července 2019]: <https://www.podnikatel.cz/zakony/zakon-o-pomoci-v-hmotne-nouzi/uplne/#cast3>.

39 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Východiska pro diskusi k revizi systému nepojistných sociálních dávek*. 2019, s. 4. Dostupné z WWW [24. dubna 2019]: https://www.mpsv.cz/files/clanky/35122/TZ_Vychodiska_revize_soc-davek.MPSV.pdf, s. 5.

40 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Analýza vývoje příjmů a výdajů domácností ČR v roce 2017 a predikce na další období*. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://www.mpsv.cz/cs/33408>.

41 Tamtéž.

42 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Státní sociální podpora*. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://www.mpsv.cz/cs/2>.

Jedná se o jedinou nepojistnou dávku, kterou může pobírat dítě po celý svůj životní cyklus do 26 let věku. V současnosti podle údajů MPSV pobírá tuto dávku 12 % nezaopatřených dětí.⁴³

Otázka případného zneužívání: Za podmínku případného zneužívání lze označit podvádění při vykazování příjmů rodiny. Vzhledem k tomu, že 68 % těch, kteří mají nárok, pobírají dávku ve zvýšené výměře, domníváme se, že ke zneužívání nebude v tomto případě docházet často. Jeho odhad lze provést jen vágně, činí v maximální míře stamiliony Kč. Pro přesnější kalkulaci chybí podkladová data. Např. rodina se třemi dětmi ve věku 5, 10 a 17 let s utajenými vysokými příjmy by při základní výměře získala neoprávněně 21 720 Kč za rok. Pokud by mělo být zneužito 500 milionů Kč, pak by takovýchto rodin muselo být přes 23 tisíc, což je pro ilustraci více, než činí počet obyvatel Liberce.

2.6 Dopltek na bydlení

Na řadu přichází druhá dávka z oblasti pomoci v hmotné nouzi. V případě rozsahu vyplacených dávek se zde dostáváme pod dvě miliardy Kč za rok, konkrétně bylo v roce 2018 vyplaceno 1,9 miliardy Kč.⁴⁴ V roce 2016 bylo na doplatku na bydlení vyplaceno 2,9 miliardy Kč a v roce 2017 to bylo 2,4 miliardy Kč.⁴⁵ Opět zde pozorujeme poměrně výrazný pokles: mezi lety 2016 a 2018 to bylo o jednu miliardu Kč méně.

Účelem dávky je krýt výdaje na bydlení tam, kde nestačí vlastní příjmy rodiny i po započtení příspěvku na bydlení. Jedná se o měsíčně vyplácenou dávku, jejíž nárok je většinou podmíněn přiznáním příspěvku na živobytí. Je stanovena tak, „aby po zaplacení odůvodněných nákladů na bydlení (tj. nájmu, služeb s bydlením spojených a nákladů za dodávky energií) zůstala osobě či rodině částka živobytí.“⁴⁶

Průměrná výše příspěvku v roce 2018 činila 3864 Kč měsíčně, přičemž 13,8 % doplatků na bydlení směřovalo do ubytoven.⁴⁷

Dalšími problémy, které je nutné v této souvislosti zmínit, je existence ubytoven a absentující zákon o sociálním bydlení. V České republice žije v sociálně vyloučených lokalitách a v ubytov-

---

43 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Východiska pro diskusi k revizi systému nepojistných sociálních dávek*. 2019, s. 2. Dostupné z WWW [24. dubna 2019]: https://www.mpsv.cz/files/clanky/35122/TZ_Vychodiska_revize_soc-davek_MPSV.pdf.

44 Tamtéž, s. 5.

45 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Analýza vývoje příjmů a výdajů domácností ČR v roce 2017 a predikce na další období*. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://www.mpsv.cz/cs/33408>.

46 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Pomoc v hmotné nouzi*. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://www.mpsv.cz/cs/5#d>.

47 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Východiska pro diskusi k revizi systému nepojistných sociálních dávek*. 2019, s. 2. Dostupné z WWW [24. dubna 2019]: https://www.mpsv.cz/files/clanky/35122/TZ_Vychodiska_revize_soc-davek_MPSV.pdf.

nách podle analýzy z roku 2015 mezi 95 a 110 tisíci lidí. V této souvislosti je možné identifikovat asi 700 ubytoven.⁴⁸

Otázka případného zneužívání: Podobně jako v případě příspěvku na živobytí je u této dávky zneužívání ze strany příjemců prakticky vyloučeno. Otázkou k diskusi je samozřejmě zneužívání chudoby a nedostupnosti bydlení u nejchudších skupin obyvatel ve společnosti. Kvůli diskriminaci či zadlužení je často pro lidi v situaci extrémní chudoby či sociálního vyloučení nemožné získat standardní bydlení, takže jsou odkázáni na substandardní formy bydlení v sociálně vyloučených lokalitách či na ubytovnách.

Bydlení v těchto bytech či na těchto ubytovnách je často finančně velmi náročné, majitelé nemovitostí stavějí především na tom, že pro nízkopříjmové skupiny je nemožné získat levnější obecní či komerční bydlení kvůli předsudkům ve společnosti nebo jejich celkové sociální situaci. Lidé na ubytovnách bývají zatíženi dluhy na energiích u různých poskytovatelů, což je typický jev např. v Moravskoslezském kraji, a proto nemohou být prakticky přihlášení k odběru energií v bytech, takže jsou odkázáni na trh s nekvalitním, substandardním bydlením.

Řešení popsaného problému však podle našeho soudu nespočívá ve zrušení doplatku na bydlení. Hlavním důvodem je to, že při jeho zrušení existuje riziko, že by bez něj jeho původní recipienti mohli zůstat bez střechy nad hlavou. Jednou z hlavních příčin je neexistence celorepublikového systému sociálního bydlení, který by zajistil sociální bydlení pro skupiny obyvatel, které mají finanční a sociální problémy. Pouze funkční sociální bydlení s jasně nastavenou výší nájemného může přispět k eliminaci obchodu s chudobou. U doplatku na bydlení (a rovněž příspěvku na bydlení) také platí, že část této dávky putuje rovnou k rukám pronajímatelů a samotným příjemcům se na účtech vůbec neobjevují – zákon totiž umožňuje tzv. přímou platbu či platbu přes zvláštního příjemce.

2.7 Příspěvek na mobilitu

Stát přispěl v roce 2018 na mobilitu 1,6 miliardy Kč.⁴⁹ V roce 2016 bylo vydáno 1,2 miliardy Kč a v roce 2017 něco málo přes 1,2 miliardy Kč.⁵⁰ Zde tedy můžeme sledovat poměrně výrazný nárůst, který ale není v absolutních číslech (vzhledem k výši) v zásadě významný.

---

48 Čada, K. (ed.). *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*. Praha: GAC spol. s r. o., 2015. Dostupné z WWW [30. března 2019]: https://www.esfcr.cz/mapa-svl-2015/www/analyza_socialne_vyloucenych_lokalit_gac.pdf.

49 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Východiska pro diskusi k revizi systému nepojistných sociálních dávek*. 2019, s. 2. Dostupné z WWW [24. dubna 2019]: https://www.mpsv.cz/files/clanky/35122/TZ_Vychodiska_revize_soc-davek_MPSV.pdf, s. 1.

50 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Analýza vývoje příjmů a výdajů domácností ČR v roce 2017 a predikce na další období*. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://www.mpsv.cz/cs/33408>.

Jedná se o dávku určenou osobám se zdravotním postižením (držitelé průkazů ZTP a ZTP/P),⁵¹ které se pravidelně za poplatek přepravují a kterým nejsou poskytovány pobytové sociální služby podle zákona o sociálních službách. Výše měsíční dávky je 550 Kč.⁵²

Otázka případného zneužívání: Z povahy dávky je zneužívání prakticky vyloučeno.

2.8 Příspěvek na zvláštní pomůcku

V roce 2018 byla v rámci této dávky vydána suma 977 milionů Kč.⁵³ V roce 2016 vydal stát v rámci této dávky 830 milionů Kč a v roce 2017 to bylo 750 milionů Kč.⁵⁴

Jedná se o jednorázovou pomoc, která má sloužit k pořízení pomůcky pro těžce zdravotně postižené osoby. Zejména jde o osobu, která má „... (1) těžkou vadu nosného nebo pohybového ústrojí, nebo (2) těžké sluchové postižení anebo (3) těžké zrakové postižení.“⁵⁵

Otázka případného zneužívání: Z povahy dávky je zneužívání rovněž prakticky vyloučeno.

2.9 Porodné

Jedná se o poměrně všeobecně známou dávku, která ale – možná překvapivě – nepředstavuje výraznou položku v rámci státních výdajů na nepojistné sociální dávky. V roce 2018 vyplatil stát 176 milionů Kč,⁵⁶ což činí zhruba 0,3 % z vyplacených nepojistných sociálních dávek. V roce 2016 vyplatil stát na porodném 256 milionů Kč a v roce 2017 jen 218 milionů Kč.⁵⁷ Sledujeme tedy opět snižující se trend v celkové výši vyplacené dávky v daném období.

Porodné je dávka poskytovaná rodině s nízkými příjmy v souvislosti s narozením dítěte. Zjišťuje se tedy příjem rodiny. Na porodné má primárně nárok matka prvního anebo druhého živého narozeného dítěte. „Nárok na porodné je vázán na stanovenou hranici příjmů v rodině, která v kalendářním čtvrtletí předcházejícím kalendářnímu čtvrtletí, ve kterém se dítě narodilo, musí být nižší

51 Osoba musí být starší 1 roku a musí mít nárok na průkaz osoby se zdravotním postižením ZTP nebo ZTP/P.

52 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Příspěvek na mobilitu*. 2018. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://portal.mpsv.cz/soc/dzp/mobilita>.

53 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Východiska pro diskusi k revizi systému nepojistných sociálních dávek*. 2019, s. 6. Dostupné z WWW [24. dubna 2019]: https://www.mpsv.cz/files/clanky/35122/TZ_Vychodiska_revize_soc_davek_MPSV.pdf.

54 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Analýza vývoje příjmů a výdajů domácností ČR v roce 2017 a predikce na další období*. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://www.mpsv.cz/cs/33408>.

55 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Příspěvek na zvláštní pomůcku*. 2018. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://portal.mpsv.cz/soc/dzp/pomucka>.

56 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Východiska pro diskusi k revizi systému nepojistných sociálních dávek*. 2019, s. 5. Dostupné z WWW [24. dubna 2019]: https://www.mpsv.cz/files/clanky/35122/TZ_Vychodiska_revize_soc_davek_MPSV.pdf.

57 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Analýza vývoje příjmů a výdajů domácností ČR v roce 2017 a predikce na další období*. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://www.mpsv.cz/cs/33408>.

než 2,7násobek životního minima rodiny.⁵⁸ Porodné je stanoveno pevnou částkou na 13000 Kč za první a 10000 Kč za druhé dítě.

Otázka případného zneužívání: Porod se dá jen obtížně zfalšovat, takže myslitelné je zde pouze zneužívání související s případnou manipulací s příjmy rodiny.

2.10 Mimořádná okamžitá pomoc

Stát vydal v roce 2018 na mimořádnou okamžitou pomoc přibližně 60 milionů Kč.⁵⁹ V roce 2016 tento výdaj činil 117 milionů Kč, zatímco v roce 2017 již pouze 91 milionů Kč.⁶⁰ Mezi lety 2016 a 2018 došlo ke snížení výdajů státu na mimořádnou okamžitou pomoc prakticky na polovinu původního stavu.

Jedná se o nenárokovou sociální dávku, kterou poskytuje úřad práce osobě či rodině v případech, které je nutné bezodkladně řešit. Jde např. o dále uvedené situace: (1) přestože osoba nesplňuje podmínky pro přiznání a poskytnutí pravidelných dávek, hrozí jí vážná újma na zdraví – v této situaci ji lze vyplatit jako doplnění příjmu osoby do výše existenčního minima; (2) postižení vážnou mimořádnou pohromou (živelní pohroma, větrná pohroma apod.) – dávka může být vyplacena do výše 15násobku životního minima (tj. až 51 150 Kč); (3) ohrožení sociálním vyloučením: např. osoby vracející se z vězení a z pěstounské péče – až do výše 1000 Kč; (4) nedostatek prostředků souvisejících se vzděláním či zájmy nezaopatřených dětí – dávku lze poskytnout do výše těchto výdajů, ale maximálně do 10násobku životního minima za jeden kalendářní rok (tj. 34100 Kč); (5) pořízení základních předmětů do domácnosti (např. lednice nebo pračka) – dávku lze poskytnout do výše těchto výdajů, ale maximálně do 10násobku životního minima za jeden kalendářní rok (tj. 34100 Kč).⁶¹

Otázka případného zneužívání: Vzhledem k procesu vypořádání žádosti není zneužívání pravděpodobné. Zanedbatelný je také celkový objem prostředků vydaný na mimořádnou okamžitou pomoc. Právě v této oblasti je možné podle mého soudu nalézt jádro stereotypizace, které se kolem dávek v české společnosti rozšiřuje. Jelikož se jedná o výjimečnou pomoc, která je fixována na nějakou konkrétní potřebu, je často poměrně viditelná. Právě odtud vyvěrají hoaxy týkající se toho, jak Romové získávají peníze např. na lednici či pračku, a to přímo od „sociálky“.

58 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Porodné*. 2016. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/porodne>.

59 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Východiska pro diskusi k revizi systému nepojistných sociálních dávek*. 2019, s. 1. Dostupné z WWW [24. dubna 2019]: https://www.mpsv.cz/files/clanky/35122/TZ_Vychodiska_revize_socdavek_MPSV.pdf.

60 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Analýza vývoje příjmů a výdajů domácností ČR v roce 2017 a predikce na další období*. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://www.mpsv.cz/cs/33408>.

61 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Pomoc v hmotné nouzi*. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://www.mpsv.cz/cs/5#d>.

Jedná se ale buď o lživé anebo oproti realitě výrazně posunuté zprávy.⁶² Dávky mimořádné okamžité pomoci např. na ledničky či pračky se vyplácejí spíše sporadicky, protože v praxi se vžilo, že lidé s nižšími příjmy tyto přístroje kupují z bazarů či pořizují za pomoci charity. V podstatě lze říci, že možnosti této dávky se v rámci diskursu zneužívání sociálních dávek a boje proti sociálně vyloučeným využívá málo. To platí např. pro vyplácení mimořádné okamžité pomoci na jistoty (tedy kauce), které jsou často využívány v rámci uzavírání nájemní smlouvy na běžném trhu s bydlením.

Pro chudší domácnosti je samozřejmě nemožné uhradit dvouměsíční (zákon umožňuje až šestiměsíční) jistotu a úhrady kaucí prostřednictvím mimořádné okamžité pomoci jsou velmi restriktivní, umožňují se prakticky jen při přechodu ze substandardní do standardní formy bydlení. Pokud by byla možnost úhrady jistot prostřednictvím kaucí častější, mohly by se dotčené domácnosti vyhýbat např. obchodníkům s chudobou a získávat častěji byty na klasickém trhu s bydlením. Mimořádná okamžitá pomoc se taktéž příliš nevyužívá pro pořizování školních pomůcek či na úhrady zájmových kroužků a rozvoje dětí ze sociálně vyloučeného prostředí. Ve všech případech by šlo o náklady jdoucí na prevenci a rozvíjení potenciálu lidí a dětí ze sociálně vyloučeného prostředí.

2.11 Pohřebné

V roce 2018 bylo státem vyplaceno přibližně 13 milionů Kč.⁶³ V roce 2016 to bylo 13,3 milionů Kč a v roce 2017 12,8 milionů Kč.⁶⁴

Na pohřebné má nárok osoba, která „vypravila pohřeb nezaopatřenému dítěti, nebo osoba, která byla rodičem nezaopatřeného dítěte, a to za podmínky, že zemřelá osoba měla ke dni úmrtí trvalý pobyt na území ČR. Výše pohřebného je stanovena pevnou částkou 5000 Kč.“⁶⁵

Otázka případného zneužívání: Z povahy podmínek dávky je zneužívání prakticky vyloučené.

---

62 Např. viz případ z roku 2013, kdy na internetu koloval vyfabrikovaný příběh Roma, který vysvětloval, jak systematicky bohatne na sociálním systému. Zde je třeba konstatovat, že na tento hoax odmítavě reagoval i úřad práce. Srov. s Romea. *Další lživý e-mail o Romech se šíří internetem. Úřad práce: Je to snůška lží a nesmyslů.* 2013. Dostupné z WWW [30. června 2019]: <http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/domaci/dalsi-lziviy-e-mail-o-romech-se-siri-internetem-urad-prace-je-to-snuzka-lzi-a-nesmyslu>.

63 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Východiska pro diskusi k revizi systému nepojistných sociálních dávek.* 2019, s. 5. Dostupné z WWW [24. dubna 2019]: https://www.mpsv.cz/files/clanky/35122/TZ_Vychodiska_revize_soc-davek_MPSV.pdf.

64 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Analýza vývoje příjmů a výdajů domácností ČR v roce 2017 a predikce na další období.* Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://www.mpsv.cz/cs/33408>.

65 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Státní sociální podpora.* Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://www.mpsv.cz/cs/2>.

3. Podpora v nezaměstnanosti

Podpora v nezaměstnanosti je pouze jednou ze složek státní politiky zaměstnanosti, jedná se o složku tzv. pasivní. Nicméně oproti dávkám, které jsme analyzovali výše, představuje pojistnou dávku, což zjednodušeně řečeno znamená, že si na ni lidé platí. Státní politika zaměstnanosti je v České republice vymezena Zákonem o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb. a je rozdělena na aktivní politiku zaměstnanosti (AZP) a pasivní politiku zaměstnanosti (PPZ). Do aktivní politiky zaměstnanosti patří např. rekvalifikace, poradenství, veřejně prospěšné práce, cílené programy k řešení zaměstnanosti atd. Pasivní politika zaměstnanosti zahrnuje zejména podporu v nezaměstnanosti.

V roce 2018 vydal stát na politiku zaměstnanosti 18,9 miliardy Kč, z čehož na pasivní politiku zaměstnanosti bylo určeno 7,5 miliardy Kč. Srovnání s roky 2016 a 2017 nabízí tabulka č. 4. Na podpoře v nezaměstnanosti bylo v roce 2016 vydáno podle jiných údajů 8,2 miliardy Kč a v roce 2017 pak 7,8 miliardy Kč.⁶⁶

Rok	2016	2017	2018
Státní politika zaměstnanosti	20,3	18,4	18,9
Pasivní politika zaměstnanosti	8,3	7,9	7,5
Aktivní politika zaměstnanosti	6,9	4,7	4,3

Tabulka č. 4 Výdaje na státní politiku zaměstnanosti (v miliardách Kč)⁶⁷

Průměrná výše dávky v roce 2016 činila 6376 Kč, přičemž v roce 2017 stoupla na 6746 Kč měsíčně.⁶⁸

Klíčovým kritériem případného zneužívání podpor v nezaměstnanosti je tzv. práce načerno – tj. nelegální zaměstnávání. Podle Státního úřadu inspekce práce, který se této problematice věnuje, je obtížné cokoliv obecného vyvozovat o celkových statistikách, neboť se inspektoráty práce věnují spíše konkrétním kontrolám než popisu celkové situace. Ten je totiž obtížný získat, protože oblast nelegálního zaměstnávání je velmi problematická a ve statistikách systematicky nepodchycená.⁶⁹

66 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Analýza vývoje příjmů a výdajů domácností ČR v roce 2017 a predikce na další období*. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://www.mpsv.cz/cs/33408>.

67 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Výdaje na státní politiku zaměstnanosti*. 2019. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://portal.mpsv.cz/sz/stat/vydaje>.

68 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Analýza vývoje příjmů a výdajů domácností ČR v roce 2017 a predikce na další období*. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://www.mpsv.cz/cs/33408>.

69 Více viz SÚIP [Státní úřad inspekce práce]. *Roční souhrnná zpráva o výsledcích kontrolních akcí provedených inspekcí práce za rok 2017*. 2018, s. 60–90. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: http://www.suip.cz/_files/suip-f8430a051a6e-ab838f616a95e862660e/rocni-souhrnna-zprava-o-vysledcich-kontrolnich-akci-za-rok-2017.pdf.

Dalším významným ukazatelem je počet nezaměstnaných, který může být východiskem pro odhad počtu nelegálně zaměstnaných osob. Podle výběrového šetření ČSÚ bylo v roce 2016 průměrně nezaměstnaných 211,4 tisíce osob⁷⁰ a v roce 2017 činila průměrná nezaměstnanost o více než 50 tisíc lidí méně, a to 155,5 tisíce osob.⁷¹ Přesnější náhled nabízí Úřad práce ČR, jehož statistiky odpovídají evidenci uchazečů o zaměstnání a tzv. dosažitelných uchazečů o zaměstnání ve věku 15 až 64 let.⁷² „K 31. 12. 2017 evidoval Úřad práce ČR (ÚP ČR) na svých krajských pobočkách a jejich kontaktních pracovištích celkem 280 620 uchazečů o zaměstnání. [...] ve srovnání se stejným obdobím roku 2016 je nižší o 100 753 osob. Z tohoto počtu bylo 259 929 dosažitelných uchazečů o zaměstnání ve věku 15–64 let. [...] Ve srovnání se stejným obdobím roku 2016 byl jejich počet nižší o 100 241.“⁷³ Klíčovou informací tohoto reportu nicméně je, že podporu „[...] pobíralo 85 647 uchazečů o zaměstnání, tj. 30,5 % všech uchazečů vedených v evidenci ([...], prosinec 2016 – 27,0 %).“⁷⁴ Nejde tedy ani zdaleka o všechny evidované uchazeče o zaměstnání.

Otázka případného zneužívání: V roce 2011 resp. 2012 jsme odhadovali počet nelegálních pracovníků, kteří zároveň pobírají podporu v nezaměstnanosti, na maximálně 150 tisíc osob. Jelikož se tehdejší údaje o počtu nezaměstnaných na základě různých zdrojů (ČSÚ nebo MPSV) pohybovaly v rozmezí mezi 360 a 560 tisíci osob, realistický odhad by dnes bylo možné zmírnit na cca 45 až 50 tisíc osob, které mohou nelegálně pracovat a zároveň pobírat podporu v nezaměstnanosti, což je polovina z oněch cca 86 tisíc lidí (v roce 2017). Zneužívaná podpora by tak dosáhla cca 2,5 miliardy Kč, což by byl zdaleka největší objem finančních prostředků, které mohly být teoreticky zneužívány. Na druhou stranu by to v současnosti nepředstavovalo ani 0,5 % sociálních příjmů obyvatelstva (viz tabulka č. 1 na s. 8), protože Česko se nachází v situaci extrémně nízké nezaměstnanosti a nadbytku volných pracovních míst. Nicméně v případě těchto osob jde dost možná o nezbytnost, protože stát se příliš v souvislosti s exekucemi nezabývá otázkou oddlužení. Okolnosti vlastně dlužníky nutí nevykazovat práci standardně, jelikož by museli většinu pro život nezbytný příjmů vydat na splátky dluhů.

---

70 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Zaměstnanost a nezaměstnanost podle výsledků VŠPS – roční průměry – rok 2016. 2017.* Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://www.czso.cz/csu/czso/zamestnanost-a-nezamestnanost-podle-vysledku-vsps-rocni-prumery-rok-2016>.

71 MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Zaměstnanost a nezaměstnanost podle výsledků VŠPS – roční průměry – 2017. 2018.* Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://www.czso.cz/csu/czso/zamestnanost-a-nezamestnanost-podle-vysledku-vsps-rocni-prumery-2017>.

72 V zásadě se jedná o ty uchazeče o zaměstnání, kteří mohou nastoupit do vhodného zaměstnání, jelikož tzv. nemají žádnou objektivní překážku.

73 ÚP [Úřad práce]. *Informace o nezaměstnanosti v České republice k 31. 12. 2017.* 2018, s. 1. Dostupné z WWW [30. června 2019]: https://portal.mpsv.cz/portalssz/download/getfile.do?filename=stat-2017-12.zip&lang=cs_CZ.

74 Tamtéž.

Situace se však může změnit s obratem ekonomického cyklu. Podvodné zneužívání podpory v nezaměstnanosti je zároveň nebezpečné z celospolečenského, morálního a makroekonomického hlediska, neboť pokud zaměstnavatelé mohou využívat pracovní sílu, která je „dotována“ sociálními příjmy, a může tedy svou práci nabízet pod tržní cenou (dumpingově), vede to k vytěsňování uchazečů o práci, kteří dávku nezneužívají. Stát by proto měl co nejpřísněji trestat zaměstnavatele, kteří využívají pracovní síly ilegálně.

Závěry (místo Executive Summary)

Hlavním závěrem, který vychází z jednoduchého náhledu na absolutní a relativní (relativní v poměru vůči HDP) výdaje státu na sociální dávky, je to, že jelikož tyto výdaje v této relaci klesají, můžeme hovořit o poklesu skutečné sociální solidarity v české společnosti. Společnost vydává na pomoc sociálně slabším a potřebným relativně nejméně za posledních 10 let. K sumarizaci problému možného zneužívání sociálních dávek slouží tabulka č. 5.

Možnost zneužívání dávky	Typy zneužívání ⁷⁴		
	Typ 1 ⁷⁵	Typ 2 ⁷⁶	Typ 3 ⁷⁷
Příspěvek na péči: Vzhledem k procesu dokazování způsobilosti pro získání dávky (míra závislosti) u tohoto příspěvku, který je přezkoumáván několika institucemi, je případné zneužívání prakticky vyloučené. Statistické údaje o příjemcích nadto naznačují, že se jedná o příspěvek poskytovaný hlavně osobám v seniorském věku.	NE	NE	ČÁST.
Rodičovský příspěvek: Zneužívání je z povahy dávky prakticky vyloučené; má na ni právo v podstatě každý rodič pečující o malé dítě (maximálně do čtyř let věku dítěte).	NE	ČÁST.	ANO
Příspěvek na bydlení: Zneužívání lze odhadovat maximálně v řádu stovek milionů Kč za rok, ale to za předpokladu poměrně rozsáhlého zkreslování příjmů domácností, což není pravděpodobné.	NE	ČÁST.	NE
Příspěvek na živobytí: Zneužívání je velmi málo pravděpodobné a patrně minimální. Dávka je poskytována do hloubky zpracovaným případům.	NE	NE	NE
Přídavek na dítě: Zneužívání je možné v souvislosti s vykazováním příjmů rodiny. Odhadem se může pohybovat maximálně ve stamilionech Kč ročně.	NE	ANO	NE
Doplatek na bydlení: Zneužívání je velmi málo pravděpodobné a patrně minimální. Dávka je poskytována do hloubky zpracovaným případům, které se v zásadě kryjí s případy osob pobírajících příspěvek na živobytí.	NE	NE	NE
Příspěvek na mobilitu: Zneužívání je z povahy dávky prakticky vyloučeno.	NE	NE	NE
Příspěvek na zvláštní pomůcku: Zneužívání je z povahy dávky vyloučeno.	NE	NE	NE
Porodné: Zneužívání pouze v rovině potenciální manipulace s příjmy žadatele (rodiny).	NE	ČÁST.	NE
Mimořádná okamžitá pomoc: Zneužívání je z povahy dávky vyloučeno.	NE	NE	NE
Pohřebné: Zneužívání je v zásadě vyloučeno.	NE	NE	NE
Podpora v nezaměstnanosti: Odhady jsou v této položce velmi orientační a problematické, neboť chybí validní statistika. Rozsah potenciálního zneužívání je zde spojen zejména s prací načerno (ilegální zaměstnávání) v kombinaci s pobíráním dávek.	ANO	NE	NE

Tabulka č. 5 Možnosti zneužívání sociálních dávek

74 Zjednodušený závěr, zda může vůbec k danému zneužití dojít. Škála: ano – částečně (část) – ne. Nevypovídá nic o reálné výši či o odhadu.

75 Podvod.

76 Příliš vysoká dávka.

77 Nesprávné použití dávky.

U mnoha sociálních dávek dochází v posledních letech k poměrně radikálnímu snížení výdajů státu, což znamená, že relevance tohoto tématu coby „negativní“ politické agendy není příliš odůvodněná.

Na základě našich odhadů je třeba – obdobně jako před sedmi lety – konstatovat, že potenciální ztráty pro státní rozpočet se mohou pohybovat maximálně v jednotkách miliard korun za rok a lze je případně snadno řešit důslednější kontrolou ze strany státních úřadů.

Stručně řečeno lze vyvodit závěr, že obdobně jako v roce 2011 či 2012, tak i v roce 2019 se téma tzv. zneužívání sociálních dávek stalo předmětem manipulace u části politické reprezentace, která chce jednak odklonit pozornost veřejnosti od klíčových témat a jednak tématem přispívat k rozdělování společnosti. Sociální dávky jsou zneužívány částí politického spektra, nikoliv jejich recipienty.

Zdroje

- Čada, K. (ed.). *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*. Praha: GAC, spol. s r. o., 2015. Dostupné z WWW [30. března 2019]: https://www.esfcr.cz/mapa-svl-2015/www/analyza_socialne_vyloucenych_lokalit_gac.pdf.
- ČSÚ. *Vybrané údaje o sociálním zabezpečení za rok 2017*. Praha: ČSÚ, 2018. Dostupné z WWW [24. dubna 2019]: https://www.czso.cz/documents/10180/61508170/19002918_cela.pdf/7a796956-8be0-4e94-b0ac-0d661f6ad75b?version=1.6.
- Kurzy.cz. *HDP 2019, vývoj HDP v ČR – 5 let*. Dostupné z WWW [26. července 2019]: <https://www.kurzy.cz/makroekonomika/hdp/>.
- Lánský, Ondřej. Kdo zneužívá sociální dávky. *Deník Referendum*. Dostupné z WWW [24. dubna 2019]: <http://denikreferendum.cz/clanek/11822-kdo-zneuzyva-socialni-davky>.
- Lánský, Ondřej. Kdo zneužívá sociální dávky? In: *Kdo zneužívá sociální dávky? Privatizace státu: dopady škrtů v sociální oblasti. Pražská škola alternativ – Sborník 04*. Praha: Ekumenická akademie, 2012.
- Lewis, Oscar. *The Children of Sanchez: Autobiography of a Mexican Family*. New York: Random House, 1961.
- MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Analýza vývoje příjmů a výdajů domácností ČR v roce 2017 a predikce na další období*. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://www.mpsv.cz/cs/33408>.
- MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Pomoc v hmotné nouzi*. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://www.mpsv.cz/cs/5#d>.
- MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Porodné*. 2016. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/porodne>.
- MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Příspěvek na bydlení*. 2019. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prisp_na_bydleni.
- MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Příspěvek na mobilitu*. 2018. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://portal.mpsv.cz/soc/dzp/mobilita>.
- MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Příspěvek na péči*. 2019. Dostupné z WWW [27. dubna 2019]: <https://portal.mpsv.cz/soc/ssl/prispevek>.
- MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Příspěvek na zvláštní pomůcku*. 2018. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://portal.mpsv.cz/soc/dzp/pomucka>.
- MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Rodičovský příspěvek*. 2018. Dostupné z WWW [29. dubna 2019]: https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/rodicovsky_prisp.
- MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Státní sociální podpora*. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://www.mpsv.cz/cs/2>.
- MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Výdaje na státní politiku zaměstnanosti*. 2019. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://portal.mpsv.cz/sz/stat/vydaje>.

- MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Východiska pro diskusi k revizi systému nepojistných sociálních dávek*. 2019. Dostupné z WWW [24. dubna 2019]: https://www.mpsv.cz/files/clanky/35122/TZ_Vychodiska_revize_socdavek_MPSV.pdf.
- MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Zaměstnanost a nezaměstnanost podle výsledků VŠPS – roční průměry – rok 2016*. 2017. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://www.czso.cz/csu/czso/zamestnanost-a-nezamestnanost-podle-vysledku-vsps-rocni-prumery-rok-2016>.
- MPSV [Ministerstvo práce a sociálních věcí]. *Zaměstnanost a nezaměstnanost podle výsledků VŠPS – roční průměry – 2017*. 2018. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <https://www.czso.cz/csu/czso/zamestnanost-a-nezamestnanost-podle-vysledku-vsps-rocni-prumery-2017>.
- Otevřená společnost, o. p. s. *Mapa exekucí*. Dostupné z WWW [30. června 2019]: <http://mapaexekuci.cz/>.
- Romea. *Další lživý e-mail o Romech se šíří internetem. Úřad práce: Je to snůška lží a nesmyslů*. 2013. Dostupné z WWW [30. června 2019]: <http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/domaci/dalsi-lzivyy-e-mail-o-romech-se-siri-internetem-urad-prace-je-to-snuzka-lzi-a-nesmyslu>.
- SÚIP [Státní úřad inspekce práce]. *Roční souhrnná zpráva o výsledcích kontrolních akcí provedených inspekci práce za rok 2017*. 2018. Dostupné z WWW [30. dubna 2019]: <http://www.suip.cz/files/suip-f8430a051a6e-ab838f616a95e862660e/rocni-souhrnna-zprava-o-vysledcich-kontrolnich-akci-za-rok-2017.pdf>.
- ÚP [Úřad práce]. *Informace o nezaměstnanosti v České republice k 31. 12. 2017*. 2018, s. 1. Dostupné z WWW [30. června 2019]: https://portal.mpsv.cz/portalssz/download/getfile.do?filename=stat-2017-12.zip&lang=cs_CZ.
- Zákon o pomoci v hmotné nouzi (úplné znění). Předpis č. 111/2006 Sb.; Znění od 1. 1. 2019. § 43, odst. 5. Dostupné z WWW [12. července 2019]: <https://www.podnikatel.cz/zakony/zakon-o-pomoci-v-hmotne-nouzi/uplne/#cast3>.

V edici

Diskusní materiály k budoucnosti české i evropské společnosti

doposud vyšlo:

1. HEJDUK, R., SMEJKALOVÁ, K., ŠPIDLA, V.: Budoucnost práce. Oranžová kniha Masarykovy demokratické akademie (2017)
2. SMEJKALOVÁ, K.: Digitální nádeníci hledají svá práva. Texty o společnosti v časech systémové změny (2017)
3. ČEPELOVÁ, H., JAŠUREK, M.: Sociální demokracie hledá nové místo, příběh i tvář. Nizozemské volby 2017 (2018)
4. KOUBEK, J.: Volební chování českých velkoměst v historické perspektivě se zaměřením na výsledky levice (2019)
5. HARATYK, P.: Pokrok k přijetí eura ze strany Bulharska, Rumunska a Chorvatska (2019)
6. Práce – Solidarita – Lidskost. Nový sociální stát pro novou dobu. Část I: Práce (2019)
7. KOUBEK, J.: Komunální volby 2018. ČSSD a její výsledky v časovém srovnání (2019)
8. KLAMT, M.: Bytová politika Mnichova. Strategie a nástroje finančně dostupného bydlení (2019)
9. SASS, M.: Čínské přímé zahraniční investice ve středovýchodní Evropě (2019)

Všechny publikace jsou dostupné na www.masarykovaakademie.cz/publikace
a v digitální knihovně issuu.com/mdakademie.

- Přestože se výdaje na tzv. sociální dávky od roku 2012 konstantně zvyšují, měřeno poměrem výdajů na HDP je setrvalým trendem spíše pokles relativních výdajů státu na sociální dávky. Můžeme tak hovořit o poklesu skutečné sociální solidarity v české společnosti.
- Zatímco se středními vrstvami si často spojujeme ekonomicky racionální chování v oblasti finančních rozvah a spotřebitelství, u nižších vrstev a skupin nepriviligovaných a sociálně vyloučených může docházet k projevům postaveným na jiných sociálních vzorcích, které mohou působit na příslušníky středních vrstev nepatřičně.
- Klíčovým kritériem případného zneužívání podpor v nezaměstnanosti je tzv. práce načerno – tj. nelegální zaměstnávání. Podle Státního úřadu inspekce práce je obtížné cokoliv obecného vyvozovat o celkových statistikách, neboť se inspektoráty práce věnují spíše konkrétním kontrolám než popisu celkové situace.

PhDr. Ondřej Lánský, Ph.D., je sociolog, přednáší na Fakultě přírodovědně-humanitní a pedagogické Technické Univerzity v Liberci a působí také na Filozofickém ústavu Akademie věd ČR. Ve svých textech se zabývá vztahem politiky a společnosti a analyzuje roli elit a oligarchie v politických a sociálních procesech.